

ЛІНГВІСТИЧНИЙ СТАТУС КАТЕГОРІЇ ІНТЕНСИВНОСТІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Митяй З. О., к. філол. н., доцент

Мелітопольський державний педагогічний університет

ім. Богдана Хмельницького

вул. Університетська, 20, м. Мелітополь, Запорізька обл., Україна

mzo63719@gmail.com

У статті досліджується категорія інтенсивності, що зреалізовує кількісні і якісні відношення в сучасній українській мові, прослідковується її взаємодія з категорією оцінки. Визначається семантична структура категорії інтенсивності, з'ясовуються особливості функціонального навантаження мовних одиниць, де спільна для них семантична ознака має градацію – ступінь посилення або ослаблення вияву.

Ключові слова: категорія інтенсивності, кількісно-якісні відношення, градуальність, категорія кількості, категорія якості, категорія оцінки, категорія параметричності.

LINGUISTIC STATUS OF CATEGORY OF INTENSITY IN MODERN UKRAINIAN LANGUAGE

Mytiay Z. O., PhD in Philology, Assistant Professor

Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University

Universitetskaya Str., 20, Melitopol, Zaporizhzhia region. Ukraine

The article deals with the category of intensity, which realizes quantitative and qualitative relations in the modern Ukrainian language, its interaction with the rating category is followed.

At the core of intensity, correlated with the notion of graduality, is a gradational sign. In the minds of each individual, the degree of graduality has a subjective character, but subjective perception, subjective assessment is based on such concepts as quantity, quality and degree. Their score is always subjective, but they objectively characterize objects and phenomena.

The category of intensity is correlated with the notion of quantitative gradation of the sign and has a two-way character, due to the unity of form and content and belongs to the attributive conceptual categories, appears as a dynamic, functional transition from the category of quantity to the category of quality.

The rating category ensures the unity of quantitative and qualitative indicators in the language. Actually, the assessment itself is in the center of the formation of quantitative and qualitative features on the graduation scale, defines the semantic structure of the category of intensity, the degree of detection of the sign, providing calibration in relation to the norm.

Categories of intensity and evaluation are not completely identical concepts: graduality is considered as the degree of expression of the sign, and the evaluation forms a positive or negative opinion in relation to someone or something. Therefore, speaking with adjacent concepts, the intensity, the degree of manifestation of the sign and the assessment characterize the signs and objects of speech on different sides.

These categories belong to the field of quantitative gradation, the degree of the manifestation of the sign, providing its internal semantic discreteness, without exhausting the semantic diversity. The consideration of the importance of evaluation in the construction of the gradual scale involves the dependence of the semantic structure of the category of quantitative gradation, the intensity of the expression of the sign and determines its semantic structure, semantic division.

The category of intensity is on the verge of the categories of quantity and quality. However, if the intensity indicates the degree of expression of the sign, the score coincides with the moral and ethical ideas and judgments about it. The intensity category has a complex, diffuse, and multidimensional semantic structure. All this is an indicator of the importance of systematic study and comprehension of such a phenomenon within the quantitative and qualitative relations presented in the modern Ukrainian language.

Key words: category of intensive, quantitative and qualitative relations, graduality, category of quantity, category of quality, category of estimation, category of parametricity.

З початку ХХІ століття в українському мовознавстві з'явилося чимало праць, у яких досліджують семантичний аспект опису мовних одиниць. У наукових публікаціях прослідковуються семантичні зв'язки й опозиції одиниць різних мовних рівнів, з'ясовуються основні параметри і характерні особливості семантико-граматичної структури, виокремлюються інтегральні й диференційні семантичні ознаки і семантичні поля різних

типів, йдеться про те, що семантичні поля певним чином відповідають структурі мислення носіїв мови (Ю. М. Караулов, П. Роже, Х. Касарес).

Інтенсивність належить до універсальних поняттєвих категорій і виступає об'єктом уваги природничих і гуманітарних наук. В основу методології її дослідження покладено загальноновизнані наукові положення взаємопов'язаних категорій кількості та якості. Закономірності розвитку об'єктивного світу відображені в категоріях людського мислення. Як слушно зауважує З. Митяй, цінною є інформація про “безперервність розвитку явищ, що притаманні світу, взаємозумовлені поняттями якості предмета та його залежності від кількості, враховуючи аспект оцінювання, що ґрунтується, як і будь-яка оцінка, на порівнянні тих чи інших ознак з нормою” [6, с. 122]. Оцінне квантитативне значення індиверентне стосовно числа. Такі значення відносні, градуйовані й прагматичні: у них чітко може простежуватися суб'єктивний фактор.

Незважаючи на наявність великої кількості робіт, присвячених теоретичному і практичному вивченню оцінних факторів, у науковій літературі не отримали всебічного висвітлення деякі аспекти квантитативних значень. Виникають проблеми оцінних кількісних компонентів, зокрема і питання, пов'язані з інтенсивністю, ступенем вияву ознаки. У сучасному вітчизняному мовознавстві багато питань, пов'язаних із системним вивченням цієї категорії, у тому числі й засобів вираження інтенсивності, ще не набули обґрунтованого розв'язання. Вони розглядалися здебільшого в колі інших проблем. Чітко не визначені загальноновизнані підходи до принципів їхньої класифікації. Проте категорія інтенсивності, її оператори широко представлені в мовному просторі.

Метою статті є визначення місця і ролі категорії інтенсивності та її вираження в мовному полі кількості у сучасних граматичних студіях.

Мова, як відомо, є відображенням дійсності відповідно до знань і уяви окремого індивіда чи спільноти. Розуміння ними інтенсивності вияву ознаки явищ, подій, фактів у їхній уяві супроводжується відображенням у мові системи позначення різноманітних вимірів. Один зі специфічних виявів такого диференціювання світу – наявність мовних одиниць, де спільна для них семантична ознака має градацію – ступінь посилення або ослаблення вияву. Мовна категорія інтенсивності як одна з досить розлогих і складно організованих категорій здавна привертає увагу дослідників.

У різні періоди до вивчення семантики інтенсивності безпосередньо чи опосередковано зверталася значна кількість мовознавців, як вітчизняних, так і зарубіжних: І. Бодуен де Куртене, Ш. Балі, О. Бондарко, Е. Сепір, Н. Арутюнова, О. Шейгал та ін. На думку вчених, вона перебуває на межі категорій кількості і якості, що відповідає ідеям функційної граматики [4, с.21].

У дослідженнях, присвячених різним сферам людського знання, переважає якісне вивчення дійсності – створення своєрідної мовної картини світу. У роботах із функційної граматики інтенсивність зараховують до сфери якості, оскільки “квантитативний елемент міри і ступеня накладається на квалітативну основу, причому результат взаємодії зазначених ознак – це саме якість: кількісний елемент міри і ступеня стосовно певної (вихідної) якості породжує нову якість” [4, с.21].

Накопичення інформації про якості, властивості будь-яких явищ уможливило їхній розгляд з точки зору кількісної визначеності й у такий спосіб створення уявлення про глибинну сутність кожного явища, установлення кількісної визначеності тієї чи іншої субстанції. Усі предмети і явища об'єктивної дійсності мають кількісну визначеність: для них характерна певна величина, число, обсяг, ступінь розвитку властивостей.

Поняття кількості у філософській літературі пропонувано розглядати як “величину наявності будь-чого, яку при порівнянні можна виразити приблизно або точно” [5, с. 81-82]. Кількість як універсальна логічна категорія, відбиваючись у сфері поняттєвих категорій, реалізується в

мовних одиницях, що виражають кількісний вияв ознаки зі спрямуванням на активну граматику.

Одним із перших спробував кваліфікувати кількісні мовні показники Л. В. Щерба, який розглядав подібні одиниці як особливу категорію. Т. П. Ломтев одним з перших звернувся до їхнього системного аналізу. Подальшим опрацюванням квантитативів серед російських лінгвістів займалися Ю. І. Левін, О. В. Падучева, О. К. Кіклевич та ін.

В україністиці їх фрагментарно розглядали К. Г. Городенська, М. В. Кравченко, О. К. Безпояско, С. О. Швачко та ін. Значна кількість праць вітчизняних мовознавців пов'язана з вивченням кількісних відношень на матеріалі англійської, французької, німецької мов, інколи у порівнянні з аналогічними явищами в російській та українській мовах. Зокрема, такими питаннями займалися Л. М. Беляєва, Л. М. Марчук, С. О. Швачко, О. В. Щebetенко та ін.

В основі інтенсивності, співвідносної з поняттям градуальності, знаходиться градаційна ознака. Проблема градації – одна з кардинальних лінгвістичних проблем, що пов'язується зі ставленням мовця до мовленого, тобто до створеного ним повідомлення. Вибір градаційних засобів зумовлюється комунікативною метою, умовами мовленнєвої ситуації, історичними та соціальними факторами мовленнєвої діяльності. Такий вибір створює мовну особистість комуніканта, пов'язаного з поняттям норми. Українській мові властиві три ступеня якості: недостатній, помірний і надмірний [12, с. 311]. У свідомості кожного індивідуума ступінь градуальності має суб'єктивний характер, але суб'єктивне сприйняття, суб'єктивна оцінка спирається на такі поняття, як кількість, якість, ступінь. Їхня оцінка завжди суб'єктивна, однак вони об'єктивно характеризують предмети і явища.

Вивчення об'єктів і явищ навколишнього світу, і в мовному аспекті зокрема, підтверджує, що світ навколо нас певним чином структурований. Діалектичний взаємозв'язок категорій кількості і якості в мові призводить до їхнього перетину, виокремлення категорії інтенсивності, підґрунтям якої виступає наявність у мові градаційних відношень. Останні своєю чергою передбачають збільшення або зменшення ступеня вияву ознаки. Аналіз досліджуваного матеріалу доводить, що засоби вираження цієї ознаки в українській мові надзвичайно різноманітні за формою та змістом. Вони можуть належати практично до всіх мовних рівнів, унаслідок чого існує значна кількість засобів їхньої реалізації.

Зокрема, автори колективної монографії “Категория количества в современных европейских языках”, розглядаючи комплексну проблему функціонально-порівняльного аналізу європейських мов, зазначають, що квантифікація може проводитися точними методами підрахунку та вимірювання, що і використовується в точних науках, техніці й діловій сфері, однак може проводитись і оцінно, у термінах “мало” – “багато”, до чого звертається звичайна загальнонародна мова [1].

Л. М. Марчук проаналізувала функціонально-семантичну категорію градації в сучасній українській літературній мові. Категорію градації витлумачено дослідницею через призму таких основних детермінаторів, як категорії оцінки, інтенсивності та міри [11]. Градація як мисленнєва операція, на її думку, пов'язана з операціями порівняння і класифікації. Розпливчастий характер природної мови зумовлює широке коло дії градації в мові, застосування шкали до різнопланових мовних явищ. Інтенсивність вона розглядає як категорію, яка знаходиться на перетині категорій кількості (невизначеної, недискретної) і якості (що підлягає кількісному оцінюванню). Виступаючи ознакою ознаки, інтенсивність містить приблизну кількісну оцінку градуйованої якості. Вона є функціонально-семантичною категорією, оскільки містить значення високого рівня узагальнення; для неї характерні різноманітні засоби вираження і польова організація цих засобів.

М. Я. Блох, займаючись теоретичними питаннями граматики, запевняє, що градаційний простір, заповнений перехідними моментами, установлюється між повнозначною і службовою семантикою [3, с. 67]. Е. Сепір висловив думку, що будь-яке градаційне значення відносне,

містить ідею порівняння [15]. В. З. Панфілов продовжив її, зауважуючи, що нечітко виявлені кількісні порівняння відбивають рівень безпосереднього пізнання кількості. На цьому етапі пізнання кількість і якість сприймаються одночасно: *сильний – слабкий, швидкий – повільний*. Первинне пізнання переростає в абстрактне поняття кількості. Процедури підрахунку і виміру виникають як перехід від якості до кількості (виникнення спочатку конкретних, а потім абстрактних чисел) [14].

Оцінка невизначеної кількості побудована, – зазначає В. В. Акуленко, – на порівнянні ознак будь-чого з нормою, пов'язана з квантифікацією – це є кількісне вираження якісних ознак [1]. Оцінний підхід належить до формальної логіки. Причому він стосується будь-якої кількісної характеристики, що має відношення до кількісних параметрів логічного судження.

У мові “квантифікація може бути абсолютною або відносною”, – стверджує А. Кіклевич [7, с. 7]. Вона визначається як встановлення обсягу предикатів судження. Їхню роль здатні реалізувати одиниці різних рівнів мови: на словотворчому рівні – афіксальні морфеми, які виконують роль модифікатора кількісної семантики; на лексичному – поряд з адвербіальними лексемами функціонують метрологічні одиниці, субстантиви, фразеологічні сполуки з відповідною семантикою. Залучення до квантитативної сфери такого широкого кола компонентів різних мовних рівнів впливає з їхньої здатності кваліфікувати кількісну семантику. У такому аспекті кількісну семантику розглядали І. Г. Кошова, Л. М. Беляєва, В. В. Новицька. І. Г. Кошова визначає такі одиниці як “форми репрезентації неточної кількості” [9, с. 26]; Л. М. Беляєва до засобів вираження кількісної семантики зараховує лише квантитативи з позначкою “неозначена множинність” [2]. В. В. Новицька у семантичному полі кількості визначає мікросистему множинності, потужності множинності, величини, потужності величини [13].

До квантитативної сфери зараховано і категорію інтенсивності, що співвідносна з поняттям кількісної градації ознаки. Більш повно і всебічно досліджені питання, пов'язані із засобами, що позначають у мові інтенсивність у бік збільшення, посиленого вияву ознаки. Опрацюванням таких питань займалися Н. Л. Клименко, В. Н. Вовк, Л. Г. Акуленко. Так, наприклад, Н. Л. Клименко розглядає деякі способи вираження значення невизначено-великої кількості на матеріалі російської мови. Слова, що належать до мікросистеми невизначено-великої кількості, вважає вона, поділяються на семантичні ряди залежно від наявності в їхніх значеннях реальних чи потенційних сем. Ядро мікросистеми складає група слів з прямим значенням. Домінантою ядра й усієї мікросистеми є лексема *багато*; вона сполучається з різноманітними лексико-граматичними розрядами іменників і дієсловами. В окрему периферійну групу виділено слова, що виражають ідею невизначено-великої кількості лише у переносних значеннях. Іменники сукупності, розташовані на периферії мікросистеми, окрім кількісної характеристики, здатні також надавати означуваній ними множинності якісної оцінки, вказуючи на зв'язок між елементами множинності. Суміжні ряди слів у мікросистемі пов'язані відношеннями повної або часткової взаємозамінюваності [8].

Л. Г. Акуленко порівнює засоби вираження невизначено-великої і малої кількості в німецькій мові [1]. У її праці ці засоби розглянуті у функційному плані – як системне утворення: визначено місце мікрополів у складі макрополя кількісності, виявлено сутність оцінки невизначеної кількості, встановлено відмінності оцінного вираження категорії кількості від інших значень у полі кількісності. У складі поля дослідника розглядає міжрівневі утворення, до яких входять лексико-фразеологічні, морфологічні та словотворчі засоби. Фразеологія у мікрополі невизначено-малої кількості не утворює окремих груп, а об'єднується з лексикою в єдині розряди і класи як за семантичними ознаками, так і за мотивуванням. Польовий характер розглянутих компонентів виявляється у виділенні семантичної домінанти кожного з мікрополів, перехідних областей, перетині з іншими мікрополлями у складі загального поля кількісності, насамперед параметричності та інтенсивності.

Дослідницею використано функційний підхід до мови з позицій теорії номінації, що дозволило розглянути певну мовну мікросистему з урахуванням реалій і потенцій. Оцінне поле невизначеної кількості існує у вигляді тісно пов'язаних мікрополів, кожне з яких відносно самостійне, з власною структурою, центром, периферією, закономірностями організації компонентів. Їхні зв'язки і взаємозалежність виявляються у визначенні кількості як великої або малої стосовно еталона або компонентів іншого поля. Градаційні значення складників створюють шкалу мовних оцінок невизначеної кількості.

На наш погляд, категорія інтенсивності співвідносна з поняттям кількісної градації ознаки та має двосторонній характер, зумовлений єдністю форми і змісту і належить до атрибутивних поняттєвих категорій, постає як динамічний, функційний перехід від категорії кількості до категорії якості. Існування категорії інтенсивності підтверджується не лише семантичною структурою мовних одиниць, але й об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Саме в царині градуальності постає незаперечним діалектичний зв'язок між кількістю і якістю. Так, наприклад, в академічному тлумачному словнику лексема *великий* пояснюється так: значний своїми розмірами, величиною; протилежне малий, напр.: *Світ великий, світ широкий, усякого до себе прийме, всякому достаток добуде* (Панас Мирний, V, 1955, 110); значний кількістю; численний, напр.: *І мене в сім'ї великій, В сім'ї вольній, новій, Не забудьте пом'янути Незлим тихим словом* (Тарас Шевченко, I, 1951, 354); який значно переважає своїми розмірами інші подібні предмети: *Вікна великі, мов двері; а двері, як ворота* (Квітка-Основ'яненко, II, 1956, 287); більший, ніж потрібно по мірці: *З дверей виставляється голова хлопчика в пошарпаній, занадто великій шапці* (Леся Українка, II, 1951, 19); значний за часом: *Ану, заспіваєм! Проби ради... Та цур йому! Лучче полягаєм Та вистимось. День великий* (Тарас Шевченко, I, 1951, 306) [16, с. 318]. Такі значення ад'єктива передають кількісні відношення. Ступені ж порівняння градаційно марковані і передають збільшений або зменшений ступінь вияву ознаки, де актуалізується не лише кількісний, а здебільшого якісний компонент у значенні мовної одиниці: *величезний* – 1) надзвичайно великий розмірами, напр.: *Внизу, під широко розкинутим гіллям величезного дуба – глибока арка брами* (Іван Кочерга, III, 1956, 28); дуже великий за кількістю, чисельністю: *Високо-високо під небом вечірнім пролетіли величезним табуном дикі гуси* (Михайло Коцюбинський, I, 1955, 142); безмежний, безкрайній: *Далі – нічого: величезний, безмірний простір, безодня, безкрай* (Юрій Смолич, II, 1958, 15); дуже великий за розмірами порівняно з іншими подібними предметами: *Якось він підсів до мене, взяв з моїх малих рук величезний клубок і почав швидко мотати* (Іван Цюпа, Три явори, 1958, 9); 2) надзвичайно великий інтенсивністю, проявом чого-небудь: *Між частинками, з яких складається атомне ядро, діють величезні сили притягання* (Наука і життя, 1, 1957, 17) [16, с. 322]. *Великуватий* – який трохи перевищує звичайний розмір, потрібну міру. – *Чобіт у мене немає. – То півлиха. Візьмеш мої, у мене є зайві про запас. Великуваті трохи будуть, але для зими не страшно* (Спиридон Добровольський, Очаківський розмир, 1965, 181) [16, с. 321].

Поняття градації, відповідно, містить систему координат, де норма – це нейтральна точка відліку, з якою пов'язані збільшений і зменшений ступені вияву ознаки. Традиційно поняття “градування” зараховують до категорії кількості, однак ще Арістотель вважав, що збільшення або зменшення вияву ознаки належить до відношень, бо порівнює одне з іншим.

Категорія оцінки забезпечує єдність кількісно-якісних показників у мові. Цю тезу підтверджує Т. А. Космеда, яка дослідила аксіологічні аспекти прагмалінгвістики, а саме – засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах [10]. Власне, саме оцінка знаходиться в центрі формування кількісної і якісної ознак на градаційній шкалі, визначає семантичну структуру категорії інтенсивності, ступеня вияву ознаки, забезпечуючи градування стосовно норми. З іншого боку, градування передуює оцінці й без нього остання неможлива. Оцінювання спирається на цю шкалу, де певні значення тієї чи іншої ознаки порівнюються з нормою. Однак категорії інтенсивності вияву ознаки й оцінки не повністю тотожні поняття. Так, знаходимо різницю між цими поняттями: градуальність розглядається як

ступінь вияву ознаки, а оцінка формує позитивну або негативну думку стосовно кого- або чого-небудь. Тому, виступаючи суміжними поняттями, інтенсивність, ступінь вияву ознаки й оцінка характеризують ознаки й об'єкти мовлення з різних боків. Родові й видові відношення при розгляді поняття ступеня вияву ознаки в сучасній українській мові можуть бути репрезентовані категоріями інтенсивності й параметричності.

На наш погляд, зазначені категорії належать до поля інтенсивності, забезпечуючи його внутрішню семантичну дискретність, не вичерпуючи при цьому смислове розмаїття. Врахування важливості оцінювання при побудові градуальної шкали передбачає залежність семантичної структури категорії кількісної градації, інтенсивності вияву ознаки і зумовлює її семантичну структуру, смислове членування. Типи оцінних значень складають певну семантичну площину, що належить одночасно як до категорії оцінки, так і ступеня вияву ознаки і зреалізують їх у різних напрямках. Типологію оцінки, на нашу думку, можна доповнити й оцінкою інтенсивності вияву ознаки. Такі оцінки більш дискретні, тяжіють до відхилення в бік збільшення або зменшення норми, як-от: *дуже, занадто, трохи, ледь-ледь* тощо. Базовим семантичним компонентом інтенсивності вияву ознаки виступає показник ступеня в бік посилення або послаблення ознаки. Інтенсивність як семантичний феномен пов'язана з такою кількісною кваліфікацією явища, що демонструє відхилення від норми. Можливість подальшого семантичного членування мікрополя інтенсивності в полі кількості – сильний чи слабкий ступінь вияву ознаки, і мікрополя параметричності – просторовість з компонентами ширини, висоти, довжини, глибини тощо свідчать про складність цієї семантичної категорії, різноманіття значень, що її окреслюють.

Отже, вирішуючи проблему лінгвістичного статусу категорії інтенсивності, кількісної градації в сучасній українській мові, а також розглядаючи співвідношення з іншими категоріями, ми дійшли висновку, що досліджувана категорія знаходиться на межі категорій кількості і якості. Однак, якщо інтенсивність указує на ступінь вияву ознаки, то оцінка збігається з морально-етичним уявленням і судженням про неї. Категорія інтенсивності має складну, дифузну і багатомірну семантичну структуру. Все це є показником важливості системного вивчення й осмислення такого феномена в межах кількісно-якісних відношень, представлених у сучасній українській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акуленко В. В., Швачко С. А., Букреева Е. И. Категория количества в современных европейских языках : монографія. Київ: Наук. думка, 1990. 284 с.
2. Беляева Л. М. Квантитативы неопределенной множественности современного русского языка: автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.05. Москва, 1981. 22 с.
3. Блох М. Я. Теоретические основы грамматики : учеб. пособ. Москва: Высш. школа, 1986. 218 с.
4. Бондарко А. В. Принципы функциональной грамматики и вопросы аспектологии / отв. ред. В. Н. Ярцева. 2-е изд. Москва: "Эдиториал УРСС", 2001. 208 с.
5. Ефимов В. И. Определение качества и количества как системы дефиниций. Ростов-на-Дону : Изд-во Ростов. ун-та. 1973. 96 с.
6. Знакові величини у формуванні лінгвального образу світу українців : монографія / З. О. Митяй та ін. Мелітополь : ТОВ "Видавничий будинок ММД", 2017. С. 112-167.
7. Киклевич А. К. Семантическая категория квантификации в языке и речи : автореф. дис. ...канд. филол. наук : 10.02.19. Минск, 1995. 36 с.
8. Клименко Н. Ф. Морфологічна будова сучасної української мови : монографія. Київ : Наук. думка, 1975. 208 с.
9. Кошечая И. Г. К проблеме знака и значения в языке : учеб. пособ. Москва : Моск. гос. пед. ин-т, 1976. 144 с.

10. Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: засоби вираження категорії оцінки в українській та російській мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 - 10.02.02. Харків, 2001. 37 с.
11. Марчук Л. М. Категорія градації в сучасній українській літературній мові : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.01. Київ, 2008. 38 с.
12. Митяй З. О. Семантико-функціональна специфіка префіксів прикметників на позначення ступеня вияву ознаки в сучасній українській мові. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. Запоріжжя, 2012. № 1. С. 310-317.
13. Новицкая В. В. Лексика с количественным значением в современном русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1978. 24 с.
14. Панфилов В. З. Философские проблемы языкознания: Гносеологические аспекты : учеб. пособ. Москва: Наука, 1977. 394 с.
15. Сепир Э. Язык. Введение в изучение речи / пер. А. М. Сухотина. Москва : Юрайт, 2017. 220 с.
16. Словник української мови в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970 – 1980. Т. 1. 799 с.

УДК 811.161.2'282.3

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-9594-2018-2-07>

ФІТОНОМЕНИ, МОТИВОВАНІ ЦІЛЮЩИМИ ВЛАСТИВОСТЯМИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ СТЕПОВИХ ГОВІРОК МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Москаленко Л. А., к. філол. н., ст. наук. співр.

*Інститут української мови НАН України
вул. Михайла Грушевського, 4, м. Київ, Україна*

liliamoskalenko2@gmail.com

У цій статті продовжено семантичний і мотивологічний аналіз фітономенів, які побутують в українських степових говірках Миколаївської області. Предметом аналізу є назви рослин, мотивовані цілющими властивостями. Визначено основні семантичні й словотвірні моделі номінації та основні семантичні моделі мотивації фітономенів, з'ясовано структуру мотиваційної ознаки “цілющі властивості”.

Ключові слова: фітономен, семантика, мотивація, номінація, семантична модель, словотвірна модель.

THE FITONOMENES MOTIVATED BY INTELLECTUAL PROPERTIES (ON THE MATERIAL OF UKRAINIAN STEEP DIALECTS OF THE MYKOLAIV REGION)

Moskalenko L. A., Ph.D. in Philology, senior scholar researcher

*Institute of the Ukrainian language of the National Academy of Sciences of Ukraine
Mykhailo Hrushevsky street, 4, Kyiv, Ukraine*

The article deals with the semantic and motivational analysis of plant names being used in Ukrainian steppe dialects of the Mykolaiv region, which are motivated by healing properties. These plant names are formed due to the nomination principle reflecting the functional properties of plants, in particular like healing, poisonous, utilitarian, edible, magic, honey, aesthetic, or undesirable (harmful). Since the names, formed on this principle of the nomination, were motivated by various actual properties of plants in perception of human beings, the pragmatic properties of plants, in particular healing, obtained the most important place. The basic word-building and semantic model of the nomination of motivated healing properties of plant names is derivative from nouns, verbs, adjective-nouns, numerals-nouns and verbal-noun phrases, which directly or indirectly reflect these properties. A typical semantic model of motivation for such plant names is a more or less precise reflection of the curative properties of the plant. The motivational sign “healing properties” is realized in plant names of different structure: single-root